

Kā veidojās Latvijas valsts?

1. uzdevums.

1.1. Izpēti vai noskaties!

- J. Siliņa un N. Ozola plakātu “Latvijas valsts tapšana”. Tiešsaistē pieejams: https://www.lv100.lv/Uploads/2019/09/20/lvpirmaisgads_a_liels.jpg
- J. Siliņa un N. Ozola plakātu “Latvijas valsts pirmais gads: 1919”. Tiešsaistē pieejams: https://www.lv100.lv/Uploads/2019/09/20/lvpirmaisgads_b.4.jpg
- video fragmentu “Ceļā uz brīvību: kā latvieši nodibināja savu valsti”. Tiešsaistē pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=r3zxNO1Q1wo> vai <https://lv100.lv/par/latvijas-vestures-fakti/>

1.2. Izveido tabulu pēc dotā parauga un aizpildi to!

Notikumi, kas veicināja Latvijas valsts proklamēšanu	Jautājumi, kas man vēl jāizpēta vai jānoskaidro	Valsts pazīmes

1.3. Nosauc 3–5 svarīgākos notikumus, kas veicināja Latvijas valsts dzimšanu.

Pamato savu izvēli! Salīdzini savas atbildes ar blakussēdētāja atbildēm. Kopīgi izspriediet, kurus 3 notikumus izcelsiet kā svarīgākos ceļā uz Latvijas valsts proklamēšanu. Pamatojiet savu izvēli!

1.4. Noskaidro atbildes uz neskaidrajiem jautājumiem.

1.5. Izdari secinājumus par to, kas ir valsts pazīmes.

1.6. Izlasi aculiecinieku atmiņas par Latvijas valsts proklamēšanas pasākumu.

Avots A

Operdziedātājs Mariss Vētra par 1918. gada 18. novembra Latvijas valsts proklamēšanas aktu

“Biju stipri jauns. Uz skatuves katrs vārds skanēja kā tēraudā liets. [...] Uz skatuves Kārlis Ulmanis stāstīja, ka Pagaidu valdībai vajagot visas tautas spēku, katra atsevišķa pilsoņa sajūsmas, uzticības un ciešas apņemšanās ar darbiem atbalstīt Pagaidu valdību. [...]” Anna Brigadere: “Pirmo reiz brīva, pirmo reiz suverēna, pirmo reiz valdoša atskan himna. [...] Nebija lielu ovāciju, ne arī skaļu vārdu vai solījumu. Drūmi mākoņi gulēja pār Latvijas dzimšanas stundu. Katrpus šūpuļa draudēja pacelta dūre. Dievs, svētī Latviju!”

Avots B

Teātra darbinieks un žurnālists Arturs Bērziņš "Jaunākajās Ziņās"

“Drīz vien pāri visai skatuvei izritināts sarkanbaltsarkanais karogs, un dižais brīdis klāt: “Atskan kā apsveikums jūsmīgi aplausi. Parādās Tautas padome. Pašā priekšgalā iet ministru prezidents Kārlis Ulmanis. [...] Pieceļas Zemgals. Viņa balsī ir uzbudinājums. Viņš pirmais runā lielā vēsturiskā brīdī. Latvju zemnieka spēks ir runātājā pašā un viņa vārdos. Tie vienkārši un īsi. Varbūt par daudz īsi. Bet tie atstāj iespaidu.” Runas bijušas vienkāršas un sirsnīgas. Klātesošos pārņēmusi liela sajūsma. Daudzi raudājuši. “Svinīgs un neaizmirstams brīdis! [...] Un, kad atkal atdarījās durvis, lai palaistu brīvās Latvijas pilsoņus, tad priekā viens otram uzsmaidīja un veci vīri bija kļuvuši jauni. Sveicinājās ar nepazīstamiem, sirsnīgi vēlēja laimes un nebija nevienas sejas, uz kuras nerotātos smaidi.”

Avots C

Izraksts no Tautas padomes svinīgās sēdes protokola par Latvijas valsts pasludināšanu (18.11.1918.)

No Ministru prezidenta [Kārļa Ulmaņa] runas.

“Pagaidu valdības uzdevums būs Latvijas valsts izbūve un nostiprināšana uz ārieni un iekšieni. Valsts jānostiprina uz ārieni, lai tā stāvētu spēcīga un apvienota, labās attiecībās ar tāliem un tuviem kaimiņiem. Iekšējā pārvaldīšanas darbā stāv daudz uzdevumi priekšā; bez kavēšanās jāizved zemē demokrātiskas reformas. [...] Mūsu priekšā atrodas grūti atrisināmais pārtikas jautājums; viņa nokārtošanai valdība izlietos visus spēkus un līdzekļus, un var cerēt, ka izdosies šo darbu veikt, ja visi pilsoņi uz laukiem, tāpat kā pilsētās, nāks valdībai talkā. Otrais uzdevums – nokārtot agrāro jautājumu. [...] Darbs nebūs viegls, bet mani stiprina apziņa par Latvijas tautas spēku, izturību un ciešu apņemšanos novest iesāktu lietu līdz galam [...]. Pie šī darba varēs ņemt dalību visi Latvijas pilsoņi un varēs baudīt labumus, kas saistīti ar mūsu neatkarību. Visi pilsoņi bez tautības izšķirības aicināti palīdzēt, jo visu tautību tiesības būs Latvijā nodrošinātas. Tā būs demokrātiska taisnības valsts, kurā nedrīkst būt vietas ne apspiešanai, ne netaisnībai.”

1.6. Lietojot visus iepriekš aplūkotos informācijas avotus, aizpildi tabulu un atbildi uz jautājumu: kādi uzdevumi jāpaveic Latvijas valstij?

Ārpolitikā	Iekšpolitikā

1.7. Pasvītro vārdus Kārļa Ulmaņa runā, kas liecina, ka Latvija būs demokrātiska valsts!

1.8. Ko jaunu tu uzzināji par Latvijas valsts proklamēšanas pasākumu?

2. uzdevums.

Kā noritēja Latvijas neatkarības atgūšana?

2.1. Izpēti norišu shēmu! Tā tev atklās, kā Latvijā sākās diskusija par iespējām atgūt neatkarību.

PSRS radās saimnieciskās un politiskās grūtības, tāpēc cilvēki visā PSRS bija neapmierināti ar valdošo komunistisko partiju.	→	Lai mazinātu neapmierinātību, 1987. gadā jaunais PSRS vadītājs Mihails Gorbačovs pasludināja atklātības politiku. Komunisti ļāva cilvēkiem atklāti diskutēt par problēmām un cerēja, ka tā tiks rastas iespējas, kā varētu glābt valsti.	→	Izmantojot atklātību, Latvijas iedzīvotāji sāka diskutēt par sev sāpīgiem jautājumiem – par to, kā PSRS laikā uzceltie uzņēmumi piesārņo dabu, kā arvien mazāk tiek lietota latviešu valoda, ka netiek pienācīgi pieminēti padomju varas izsūtītie un nogalinātie, lai gan režīms šīs represijas jau bija atzinis par kļūdu. Sāka publicēt padomju cenzūras aizliegtos darbus. Atklātībā nāca Molotova–Ribentropa pakts. Diskusijas notika gan presē, gan dažādās sanāksmēs un mītiņos.
--	---	--	---	---

2.2. Izpēti norišu shēmu! Tā tev atklās, kā neatkarības atjaunošanas piekritēji ieguva varu.

• 1988. gadā izveidojās Latvijas Nacionālās neatkarības kustība un Latvijas Tautas fronte. Tās bija lielākās neatkarības piekritēju organizācijas. • Kā pretspēku šīm organizācijām 1989. gada 7. janvārī komunisti nodibināja Interfronti (Latvijas PSR darbaļaužu Internacionālo fronti).	➔	• Jaunās organizācijas rīkoja dažādas akcijas. Lielākā no tām – akcija “Baltijas ceļš” notika 1989. gada 23. augustā. Nosodot Molotova–Ribentropa paktu, neatkarības piekritēji no Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, sadodoties rokās, izveidoja ap 660 kilometru garu ķēdi no Tallinas cauri Rīgai uz Viļņu. • Dažādas akcijas rīkoja arī Interfronte, tomēr tajās neizdevās sapulcināt lielu piekritēju skaitu.	➔	• Cerot, ka vēlētāji viņus tomēr atbalstīs, komunisti sarīkoja brīvas Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanas. Latvijas neatkarības piekritēji solīja atjaunot neatkarību un Augstākajā Padomē ieguva 138 vietas no 201.
--	---	---	---	---

2.3. Izpēti norišu shēmu! Tā tev atklās, kā notika Latvija neatkarības atgūšana.

• Īstenojot solījumu, neatkarības piekritēji panāca, ka 1990. gada 4. maijā Augstākā Padome pieņēma deklarāciju, kas pasludināja pakāpenisku Latvijas neatkarības atjaunošanu, un aicināja PSRS valdību sākt par to sarunas. • Interfronte sāka rīkot dažādas akcijas, lai panāktu, ka PSRS valdība atņem varu vēlētājai Augstākajai Padomei un tās vietā ieceļ Latvijai savu pārvaldes institūciju.	➔	• 1991. gada janvārī PSRS valdība sāka uzbrukumus neatkarības kustībai Lietuvā. Paredzot, ka līdzīgi notikumi risināsies Latvijā, neatkarības cīnītāji 3. janvārī Rīgā izveidoja barikādes ap nozīmīgām valsts iestādēm un sakaru centriem. Līdz 25. janvārim šos objektus dienu un nakti sargāja neapbruņoti cilvēki. Neatkarības pretinieki bija spiesti atkāpties.	➔	• 1991. gada 19. augustā Maskavā varu sagrāba cilvēki, kuri vēlējās atjaunot agrāko komunistu diktatūru. Viņi atcēla no varas tā laika Padomju Savienības prezidentu Mihailu Gorbačovu. • Paziņojot, ka PSRS vairs nav likumīgas valdības, ar ko vest sarunas, Augstākā Padome Latvijā 21. augustā pasludināja pilnīgu Latvijas neatkarību. Jau no nākamās dienas Latvijas neatkarību sāka atzīt citas valstis.
---	---	---	---	--

- 2.4. Izlasi LPSR Augstākās Padomes deklarāciju “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”! Tiešsaistē pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/75539-par-latvijas-republikas-neatkaribas-atjaunosanu>.
- 2.5. Izmantojot informāciju, kas pieejama norīšu shēmās (2.1., 2.2. un 2.3.), deklarācijā “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” un citos avotos, atbildi uz jautājumiem!
- Ko paredzēja 4. maija deklarācija?
 - Kāpēc šāda deklarācija bija nepieciešama?
 - Kādi nodomi bija Latvijas neatkarības pretiniekiem? Kā viņi centās tos īstenot? Kā tas izdevās?
 - Kā Latvija ieguva pilnīgu neatkarību? Kādi notikumi to veicināja?
 - Kā notikumi pasaulē ietekmēja notikumus Latvijā?

3. uzdevums.

Kā Latvijas neatkarības atjaunošanu atceras notikuma aculiecinieki?

- 3.1. Informācijas avotos A–D izlasi dažādu cilvēku atmiņas par notikumiem, kas bija svarīgi Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas procesā!
- 3.2. Izmantojot piedāvātos avotus, sagatavo atbildes uz jautājumiem!
- Par kādiem nozīmīgiem notikumiem stāsta aculiecinieki? Kāpēc tie bija svarīgi?
 - Kā aculiecinieku stāsti palīdz saprast notikumu nozīmīgumu?
 - Kā var raksturot Latvijas neatkarības atjaunošanas procesa dalībnieku izjūtas?
 - Kāda bija cilvēku savstarpējā attieksme aprakstīto notikumu laikā?

Avots D

Vitas Neimanes atmiņas

“Varu pateikties liktenim, ka mūsu tautas III ATMODAS laiks un visi ar to saistītie notikumi norisinājās vēl manu darba gaitu pēdējā posmā pirms aiziešanas pensijā 1995. gadā. Strādāju Latvijas Zinātniskās ražošanas apvienības “Gauja” (LZRA “Gauja”) Mēbeļu projektēšanas un konstruēšanas nodaļā, pildot rūpnieciskā dizainera darbu. Pateicoties īpašajai radošajai darba videi un kopā ar gaišajiem, erudītajiem kolēģiem – arhitektiem, dizaineriem, inženieriem-konstruktoriem, māksliniekiem u. c., iesaistījos it visās tā laika norisēs [..].

Esmu saglabājusi dažus periodikā publicētos attēlus un jūtos gandarīta par līdzdalību šajā notikumā, kura nozīme nav zudusi arī šodien, 25 gadus vēlāk.

[..] 1989. gada 23. augusts bija darbadiena. Rīts sākās ar nepatīkamu faktu. Šajā rītā vairs nedzirdējām Baltijas ceļa organizatores Sandras Kalnietes nosvērto balsi. CK ideoloģiskais sekretārs I. Ķezbers bija aizliedzis LTF koordinācijas centram vadīt Baltijas ceļa norisi, izmantojot radio. Ar kolēģiem, pārsvarā rīdziniekiem, pārrunājām priekšā stāvošo notikumu un vienojāmies, ka pievienosimies cilvēku veidotajai ķēdei katrs savas dzīvesvietas tuvumā. Pēcpusdienā pienāca Baltijas ceļa koordinācijas centra lūgums LZRA “Gauja” tautfrontiešiem doties uz Ķekavas–Bauskas šosejas 17. kilometru, kur iespējami tukši ceļa posmi. Rīdziniekiem

1. attēls. Vitas Neimanes
Latvijas Tautas frontes
biedra karte

bez organizēta transporta turp nokļūt bija sarežģītāk, jo ne katrai ģimenei bija auto. Man palīdzēja brālis. Braucām kopā ar brāļa ģimeni: sievu un abiem 7 un 8 gadus veciem bērniem. Pa šoseju Bauskas virzienā nepārtraukti brauca automašīnas un ļaužu pilni autobusi. Ceļa malas bija stāvošu mašīnu pilnas. Cilvēki pamazām stājās rindā, skanēja līdzpaņemtie radioaparāti. Meklējot apstāšanās vietu ceļa malā,

2. attēls. Baltijas ceļa
25 gadu atcerei veltītā
pastmarka

nejauši ievēroju, ka no kādas lauku mājas ceļa otrā pusē šosejai tuvojas neliels ļaužu pulciņš. Gājiena priekšgalā daži jauni cilvēki uzmanīgi nesa krēslu, kurā sēdēja baltu lakatiņu apsējusi sirma māmiņa. Acīmredzot, tieši viņa bija šīs saimes svarīgākais savienojošais posms gan mājā, gan Baltijas ceļa dzīvajā cilvēku ķēdē. Precīzi plkst. 19.00 cilvēki sadevās rokās un nostājās uz šosejas viduslīnijas. Radio atskaņoja Latvijas, Igaunijas un Lietuvas himnas, sekoja Daiņa Īvāna uzruna. Tajā brīdī apzinājos, ka, šeit stāvot, veicu īpašu misiju, un vēlējos, lai šo notikumu atceras abi brāļa bērni. Baiļu sajūtas nebija, bet neziņa par iespējamām liktenīgiem pavērsieniem katra dzīvē nākotnē gan... Atskanot visu triju Baltijas valstu himnām, mani pārņēma neērtības sajūta par to, ka nezinu vārdus ne Igaunijas himnai ("Mu isamaa..."), ne Lietuvas himnai. Mani vecāki reiz stāstīja, ka pirmās Latvijas laikā skolās mācītas visu triju Baltijas valstu himnas. Manuprāt, tā būtu goda lieta katram kaut mazliet zināt tuvāko kaimiņu valodu un prast nodziedāt himnu."

Mans ceļš uz "Baltijas ceļu" [tiešsaiste]. b. g. [skatīts 2021. g. 14. jūn.].
Pieejams: <http://www.thebalticway.eu/stasts/mans-cels-uz-baltijas-celu/>

Avots E

Lūgšanas, gaviles un prieka asaras. Aculiecinieki par 1990. gada 4. maiju

"Tas, ko aculiecinieki, šķiet, gan visbiežāk atceras par 4. maiju, – esot bijusi ne ar ko nesa-līdzināmā sajūta, kas vienojusi tos, kuri atradās tur augšā, aiz toreizējās Augstākās Padomes un tagadējās Saeimas ēkas logiem, un tos, kuri stāvēja lejā uz ielas.

Jānis Rēders bija viens no toreiz klātesošajiem Latvijas atjaunotās neatkarības pasludināšanas brīža aculieciniekiem. Toreiz iemūžinātajā fotogrāfijā viss izskatās nedaudz citādi. "Nevar apjaust, ka tik daudz ļaužu te stāvēja. Nu – kā Dziesmusvētkos!" sprieda Jānis Rēders.

Viņš mēģina atrast konkrētos bruģakmeņus, kur toreiz bija nostājušies kopā ar darba kolēģiem no ražošanas apvienības "Daiļrade". "Mēs atnācām savlaicīgi katrā gadījumā un ieņēmām labākās vietas. Tā kā apmēram šeit, kur es stāvu, – te arī varēja labi redzēt un dzirdēt visu." Visu dienu cilvēki nākuši un gājuši arī līdzās esošajā Jēkaba katedrālē. Kā stāsta Helēna Žigo – tas bijis arī sākums simbolam ar Latvijai veltītām lūgšanām.

"Jo nezinājām, kāds būs rezultāts, – mēs lūdzāmies tiešām no visas sirds, ceļos nometušies altāra priekšā, – lai Latvija iegūtu brīvību! Un jau lūdzoties dzirdējām, jo Jēkaba laukums un

visa iela bija cilvēku pilna un skanēja kā refrēns vārdi – Latvija, Latvija, Latvija!” atminas Helēna Žigo.

Savukārt Juris Dinstmanis atceras, ka sākumā šurp netika, jo bija jānostrādā maiņa Rīgas radiorūpnīcā un tikai tad varējis tikt prom, lai nepalaistu garām Latvijai izšķirīgos mirkļus.

“Es atceros, ka es atnācu tur, no tā stūra, nu šeit jau bija grūti vispār tikt uz priekšu. Te bija pilns ar cilvēkiem! [...] Nezinājām, kā būs, bet cerējām, ka būs labi,” stāsta Juris Dinstmanis. “Troksnis bija neiedomājams! Un tauta skaitīja, cik tad ir nobalsojuši, [...]” piebilst Jānis Rēders.

Pēc vēsturiskā balsojuma par Latvijas neatkarības deklarācijas pasludināšanu Augstākās Padomes deputāti burtiski nesti uz rokām, atceras Helēna Žigo.

“Ziedi bija un smaidi, un gaviles. Mēs paši kā bērni – asaras ritēja, mēs lēkājam te kā tādi teļi pie katedrāles stūra! Un priecājāmies par to!

Jo tas bija prieks pāri visam, kāds var būt nu tikai dažas reizes dzīvē, un tas bija tas brīdis, kad mēs tiešām teicām: pateicība Tev, Dievs, ka Tu esi dāvājis mums šo valsti!”

1990. gada 4. maija aculiecinieks Gunārs Konstantinovs atzīst: “Tas ir tik dziļi sirdī – tā līksmība un tas prieks, kas ienāk, un arī iekšējas gaviles! Tiešām gaviles. Varbūt tas arī ir īstais vārds – ka tu vari gavilēt par to!”

Krenberga O., Lūgšanas, gaviles un prieka asaras. Aculiecinieki par 1990. gada 4. maiju. Latvijas Televīzija [tiešsaiste]. 2018. g. 4. maijs. [skatīts 2021. gada 14. jūn.]. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/lugasanas-gaviles-un-prieka-asaras-aculiecinieki-par-1990gada-4maiju.a277235/>

Avots F

Ziedoņa Ziediņa, Ivara Brieža (Augstākās Padomes deputāti, Triju Zvaigžņu ordeņa komandieri) un Dzintara Rāceņa (Latvijas Tautas frontes Valmieras nodaļas līdzdibinātājs) atmiņas par 1990. gada 4. maiju

“1990. gada 4. maijā pie Saeimas ēkas pulcējās tūkstošiem cilvēku. Gan klātienē, gan pie televīzijas ekrāniem un radioaparātiem iedzīvotāji sekoja līdzī Augstākās Padomes balsojumam. Bija nepieciešamas 134 balsis, lai pieņemtu deklarāciju “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”. Izšķirošo “par”, ļaujot vaļu iedzīvotāju sajūsmai, izteica Augstākās Padomes Valmieras rajona deputāts Ziedonis Ziediņš. Plkst. 19.20 pieņemtajā lēmumā ar 138 balsīm “par” tika atjaunota Latvijas Republikas suverenitāte.

“Tikai četras balsis plusā. Tas bija gājiens pa naža asmeni. Igaunijā un Lietuvā lēmums par neatkarības atjaunošanu bija jau pieņemts. Ja Latvijā tas neizdotos, domāju, sāktos pilsoņu karš. Politiski tā bija neiedomājami liela izšķiršanās iekļaut balsojumu par deklarācijas pieņemšanu darba kārtībā,” klātesošos uzrunāja Z. Ziediņš. Viņš norādīja, ka deklarācija nebija pārspeļums. Sabiedrība bija gatava pārmaiņām, arvien vairāk uzdrošinoties pretoties uzspiestajai varai.

“Mēs neesam varoņi, tā bija tautas atmoda. Situācija bija tā nobriedusi, ka pārmaiņām bija jānotiek. Balsojot izpildījām to cilvēku gribu, kuri mūs ievēlēja Augstākajā Padomē,” stāstīja Z. Ziediņš. “Žigulītī kopā ar mani no Valmieras uz Rīgu brauca arī tagadējais prezidents [Andris Bērziņš]. Pie Inčukalna tehnika saplīsa, bija izdedzis rotors. Kāds no vīriem, kurš piesteidzās palīgā, atpazina mūs un atdeva savas mašīnas detaļu, pats paliekot uz ceļa. Tolaik

tā bija liela problēma, ja vajadzēja steidzami salabot transportu. Bet Rīgā bija jānokļūst, katra balss bija svarīga,” atcerējās Z. Ziediņš.

“Eniņš, toreizējais Liepājas mērs, uz sapulci ieradās neilgi pēc operācijas, balstoties pret diviem vīriem, kuri palīdzēja tikt zālē,” papildināja I. Briedis. Vispirms bija jānobalso, ka jautājums par Neatkarības deklarāciju tiek iekļauts dienaskārtībā. “Ar putām uz lūpām interfrontieši iebilda par deklarācijas jautājuma izskatīšanu. Tomēr dokuments par Latvijas neatkarības atjaunošanu darbākārtībā tika iekļauts kā pēdējais punkts. Katrs saņēmām biļetenu – ceturtdaļu no A4 formāta lapas, uz kuras bija rakstīts: “Latvijas Neatkarības deklarācija, vārds, uzvārds, vēlēšanu apgabals, kreisajā pusē “par”, labajā – “pret”, paraksts, 1990. gada 4. maijs.” Interfrontieši nebalsoja pret. Viņi pameta zāli,” stāstīja I. Briedis. Deputāti dzirdēja, ka aiz loga ir sapulcējušies cilvēki, kuri arī gaidīja balsu skaitīšanas komisijas sakāmo.

“Balsu skaitīšanas komisija nolasīja uz biļetena rakstīto vārdu un izdarīto izvēli. Dzirdējām, ka cilvēki aiz loga par katru pozitīvo lēmumu kļūst arvien pacilātāki, bet par katru “atturas” izrāda skaļu neapmierinātību. Sasniedzot simtu “par”, dzirdējām, ka cilvēki skaļā balsī skaita līdzī.” Ar 134. balsi, kas bija nepieciešamais skaits, cilvēki sāka aptvert, kas noticis. “Pēc mana biļetena nolasīšanas, ko apstiprināju ar “jā”, dzirdējām gaviles. Kāds laikraksts pēc tam rakstīja, ka tas bija “jā” Latvijas brīvībai. Pēc tam jau kļuva grūti saklausīt balsojuma rezultātus,” atcerējās Z. Ziediņš.

4. maijs, četras balsis plusā, ceturtdalgadsimts deklarācijai “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”. “Valmieras Ziņas” [tiešsaiste]. 2015. g. 30. jūl. [skatīts 2021. g. 15. jūn.]. Pieejams: <https://www.valmieraszinas.lv/4-majis-cetras-balsis-plusa-ceturtdalgadsimts-deklaracijai-par-latvijas-republikas-neatkaribas-atjaunosanu/>

Avots G

Gundara Berga un Valērija Markūna atmiņas par 1991. gada 20. janvāra notikumiem Rīgā, Bastejkalnā pie toreizējās Iekšlietu ministrijas ēkas, kur dežurēja arī astoņi miliči no Bauskas

“Mēs ar Kociņu Agri bijām uz kāpnēm, kad piebrauca bobiks un izlēca 4–5 omonieši. Mēs kā uz skatloga bijām. Mūs uzreiz nolika pie vietas,” atceras tā laika Bauskas milicis, uzbrukuma aculiecinieks Gundars Bergs. Tovakar milicijas jaunākais leitnants ar kolēģi stāvēja postenī pie caurlaižu biroja iepretim Bastejkalnam.

“Mēs ārā redzējām, ka šāvieni notika no 5. stāva. Pirmie [šāvieni]. Ne jau no Bastejkalna puses, ne jau omonieši sāka. Viss sākās kaut kur no piektā vai ceturta stāva,” piebilst Bergs.

Viņš stāsta, ka visi kaujinieki bija maskās. “Bastejkalns bija pilns ar viņiem. Aiz katra koka stāvēja omonietis. Es redzēju, kā viņi šāva. Mēs redzējām, kā nošāva iecirkņa inspektoru uz tiltiņa. Par to neviens mums nav prasījis,” atzīst Bergs.

Valērijs Markūns kopā ar Aļģi Simanaviču bija otrā postenī pie galvenās ieejas, iepretim celtniecības pārvaldei, vēlākai ASV vēstniecībai. Lodes lidojušas no visām pusēm. Atkāpjoties kāda trāpīja Simanavičam”. Aļģis paspēja pateikt: Valērij, neatstāj durvis vaļā. Viņi tūlīn

būs iekšā. Un es devos atpakaļ pie durvīm. Pa durvīm bija ļoti daudz šāvienu. Lidoja raķešu pistoļu lādiņi [...], tika mestas asaru gāzes granātas,” stāsta Markūns.

Izvairoties no šāviena, Valērijs paklupa un savainoja kāju. No augšstāviem nāca troksnis un Vladimirs Gomonovičs devās noskaidrot, kas tur notiek. Savukārt Valērijs iegājis dežūrdaļā.

“Pie sienas bija televizors, un Godmanis, tā laika premjers, visiem stāsta, ka Latvijā viss ir mierīgi un klusu: “Cienījamie darbaļaudis, varam šovakar savākt tehniku un mierīgi doties mājās.” Un tajā pašā laikā te, centrālē, ir milzīga pults, kur lampiņas ar dežūrdaļām no Latvijas. Un visas mirgoja, jo visi cenšas noskaidrot, kas noticis Rīgā, un pa retam šāviņš trāpa pa to lampiņu, un lampiņa nodziest,” redzēto atceras Markūns.

Kad sāka aptrūkt patronu, ministrijas dežurants licis visiem izklīst pa ēku, lai būtu mazāk upuru. Kāpjot augšup, Markūns sadūries ar omonieti, kurš pavēlējis atdot ieroci.

“Starp 4. un 5. stāvu ieraudzīju, ka Gomonovičs Vladimirs guļ uz trepēm un asinis sūcas. Tam omonietim teicu, cilvēks ievainots... vajag palīdzēt kaut kā... Viņš uzkliedza – pēc tam... nav laika... Augšā bija ļoti daudz omoniešu. Riņķoja, skrēja, blāva,” atceras Markūns.

Pagāja apmēram stunda, līdz Speciālo uzdevumu milicijas vienības kaujinieki pārņēma Iekšlietu ministriju. “Kur tik neslēpāties... Šāva no visām pusēm, tur nebija kur likties. Nogulāties pie kāpnēm un 25 minūtes gulējām,” teica Bergs. “Tieši virsū neviens nešāva. Ja būtu tieši virsū... mēs tur neviens nebūtu dzīvi palikuši... lielākoties pa ēku... [...] Divas reizes taisījās nošaut. Tad prasīja, lai pāriet viņu pusē,” atklāja Bergs.

Kad uzbrukums bija beidzies, omonieši atļāva ministrijas aizstāvjiem iznest ievainotos.

“Iznesām Jāni Jasevicu ar sašautām kājām. Nesām pa ielu. Izlēca no krūmiem divi omonieši un palīdzēja aiznest, un tad gājām atpakaļ un meklējām pārējos. Omonietis Aleksejs teica, ka esam ķerti, ja nākam atpakaļ. Teicām, atradīsim pārējos, tad brauksim mājās,” sacīja Bergs.

Netālu no ministrijas bija sapulcējies ļaužu pūlis, kas sākumā neļāva ātrās palīdzības mašīnai piebraukt, domājot, ka omonieši grib izvest savējos. Kad ievainotais Vladimirs Gomonovičs jau bija mediķu mašīnā, Valērijs devās pēc sašautā Aļģa Simanoviča.

“Viņš smagāks par mani, bet man tad bija laikam pārcilvēcisks spēks, ka es uzkrāvu sev mugurā un nostiepu lejā uz ātro palīdzību,” teica Markūns.

Lodes lidoja no visām pusēm – bausķenieku atmiņas, kā OMON ieņēma Iekšlietu ministriju. “Bauskas Dzīve” [tiešsaiste]. 2017. g. 30. jūl. [skatīts 2021. g. 15. jūn.]. Pieejams: <http://www.bauskaszive.lv/vietejas-zinas/video-lodes-lidoja-no-visam-pusem-bauskenieku-atminas-ka-omon-ienema-iekšlietu-ministriju-161590>

Avots H

Modes žurnālistes Ērikas Šmelkovas atmiņas par 1991. gada 21. augusta notikumiem

Šobrīd 21. augusts kalendārā ir atķeksēts kā atzīmējama diena, jo šajā dienā pieņēma konstitucionālo likumu “Par Latvijas Republikas valstisko statusu”. Izklusās diezgan bezpersoniski, taču cilvēki aizvien ar spilgtām emocijām atminas “augusta puča” beigas un liktenīgā neatkarības dokumenta parakstīšanu. Ļoti spilgti ar šai dienā piedzīvotajiem notikumiem sociālajā tīklā *facebook.com* dalās šobrīd viena no vadošajām modes žurnālistēm, kas toreiz 1991. gadā bija jauniņa ziņu korespondente.

“Mans 21. augusts jeb Visumā kļūdu nav, vajag tikai vēlēties. Šoreiz ne par Saules aptumsumu, bet par to brīnumu, kas notika 1991. gada augustā. Kad Maskavā sākās tā sauktais apvērsums, viss balansēja kā uz naža asmens un mums atlika cerēt uz brīnumu, bet katrs sirdī to ļoti, ļoti vēlējās. Tā bija Jeļcina zvaigžņu stunda, un visa pasaule nespēja noticēt, ka vienā brīdī PSRS vairs nav. Pasitusi padusē savu trīs minūšu videoreportāžu, traucos uz Maskavu to nodot franču kolēģiem. Šķiet visus žurnālistus tobrīd laipni savos apartamentos uzņēma Latvijas vēstnieks Jānis Peters. Un arī mūsu valdības delegācija ar Anatoliju Gorbunovu priekšgalā tobrīd bija ieradusies Maskavā, lai tiktos ar Jeļcinu. Kad viņi atgriezās, mēs jau zinājām, ka Boriss jūtu uzplūdā bija parakstījis mūsu brīvības dokumentu “Par Latvijas Republikas valstisko statusu”. Bet, kad vēstniecības pagalmā iebrauca auto, šo svarīgo papīra gabaliņu Gorbunovs vicināja pa logu tā, ka gribējās saukt – uzmanīgi, vēl mūsu brīvību vējš aizpūtīs! Visi bijām tik laimīgi kā bērni. Kārīna Pētersone drebošām rokām kopēja dokumentus, lai sūtītu faksus uz Latviju. Brīnums bija noticis, bet es tagad zinu, lai tas notiktu, vajag stipri no visas sirds vēlēties un vēlēties ne tikai sev, bet, kā saka, arī savam tuvākajam. Būs atkal 21. augusts, un kaut uz mirkli pa vidu Saules aptumsumam un gaismai domās apskausim viens otru. Naivi, bet es tā darīšu.”

Šmelkovas emocionālās atmiņas par 21. augustu. “Rīta kafija” [tiešsaiste]. b. g. [skatīts 2021. g. 15. jūn.].
Pieejams: <https://ritakafija.lv/2017/08/21/smelkovas-emocionalas-atminas-par-21-augustu/>

4. uzdevums.

Ko nozīmē izcīnīt un aizstāvēt neatkarību?

Izmantojot visus iepriekš aplūkotos informācijas avotus, klases diskusijā pārrunāji šādus jautājumus:

- Kādēļ Latvijas iedzīvotāji pēc gandrīz 50 gadus ilgas okupācijas tomēr nolēma cīnīties par neatkarīgu valsti?
- Kādēļ, jūsuprāt, PSRS nespēja uzvarēt neapbruņotos Latvijas iedzīvotājus?
- Kādas vērtības bija svarīgas tiem Latvijas iedzīvotājiem, kuri piedalījās cīņā par neatkarības atgūšanu? Kādas personības īpašības tiem piemita?
- Kas jādara mums, lai šodien stiprinātu Latvijas neatkarību?